

تاریخ روان پزشکی

در گستره طب ایرانی

(از کهن ترین روزگاران تا بعد از اسلام)

پژوهش و نگارش:

دکتر غلامرضا باطنی

(پژوهشگر حوزه مطالعات تاریخ و تمدن ایران)

دکتر مجید خلیلی

(دکترای تخصصی تاریخ طب سنتی)

دکتر ایوب مالک

(استاد روان پزشکی دانشگاه علوم پزشکی تبریز)

دکتر علیرضا فرنام

(استاد روان پزشکی دانشگاه علوم پزشکی تبریز)

نام کتاب: تاریخ روان پزشکی در گستره طب ایران (از کهن ترین روزگاران تا بعد از اسلام)

مؤلف: دکتر غلامرضا باطنی- دکتر مجید خلیلی- دکتر ایوب مالک- دکتر علیرضا فرنام

ناشر: پژوهش و نگارش غلامرضا باطنی، دکتر علیرضا فرنام

پیشگفتار: پژوهش و نگارش غلامرضا باطنی، دکتر علیرضا فرنام

تیراژ: ۵۰۰

سال چاپ: ۱۳۹۶

نوبت چاپ: اول

قطع: وزیری

تعداد صفحه: ۴۵۲

چاپ و صحافی: البرز- ترنج

قیمت: ۴۵۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۷۹۹۷-۹-۴

عنوان و نام پدیدآور: تاریخ روان پزشکی در گستره طب ایران (از کهن ترین روزگاران تا بعد از اسلام)، پژوهش و نگارش غلامرضا باطنی، دکتر علیرضا فرنام، ایوب مالک، علیرضا فرنام

عنوان و نام پدیدآور: تاریخ روان پزشکی در گستره طب ایران (از کهن ترین روزگاران تا بعد از اسلام)، پژوهش و نگارش غلامرضا باطنی، دکتر علیرضا فرنام، ایوب مالک، علیرضا فرنام

مشخصات نشر	تبریز: پژوهش و نگارش غلامرضا باطنی، دکتر علیرضا فرنام، ایوب مالک، علیرضا فرنام
مشخصات ظاهری	۴۵۲ ص.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۹۷۹۹۷-۹-۴
وضعیت فهرست نویسی	فیا
یادداشت	پژوهش و نگارش غلامرضا باطنی، دکتر علیرضا فرنام، ایوب مالک، علیرضا فرنام
موضوع	روان پزشکی -- ایران -- تاریخ
موضوع	Psychiatry -- Iran -- History
شناسه افزوده	باطنی، غلامرضا، ۱۳۶۰ -
شناسه افزوده	دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی تبریز
شناسه افزوده	Tabriz University of Medical Sciences
رده بندی کنگره	RC ۳۳۹۶ ۱۳۹۶ ت ۹۲ الف /
رده بندی دیویی	۸۹۰۰۹۵۵/۶۱۶
شماره کتابشناسی ملی	۴۹۹۸۸۴۱

سیری در تاریخ علوم در ایران و اسلام، از مردمانی حکایت می کند که در سراسر تاریخ کهن خویش، لحظه ای از گسترش مرزهای علمی و فرهنگی غفلت نکرده و همواره در پی ارتقای دانش و اخلاق در پرتو آموزه های اصیل و اسلام بوده اند. در این بین، یکی از پرافتخارترین حوزه های دانش در ایران، طب و شاخه های پُر بار آن است.

ظهور مکاتب مهم طب در ایران همچون مکتب طبّی جُنْدی شاپور، مکتب طبّی ری، مکتب طبّی بغداد و... و حضور چهره های شاخص و سرآمدی همچون طبری، اهوازی، رازی، ابن سینا، جُرجانی، اخِزینی بُخارایی و... همراه با مراودات گسترده با مکاتب طبّی چین، هند، یونان و مصر سبب شده است امروزه طبّ ایرانی را به عنوان یکی از مهمترین مکاتب طبّ سنتی در جهان محسوب کنند. تاریخ نگاران، تصریح می نمایند که در بسیاری از بُرهه های تاریخی، طبّ اروپایی و غربی، تحت نفوذ و وامدار مکاتب طبّی ایران و اسلام بوده است.

با گذر از سده های متوال، طرفه ایی مانند طبّ ایرانی، ذخایر ارزشمندی از آثار و متون کهن را برجا گذاشته است که توطئه و محقّق در آنها می تواند جلوه ها و نمونه های سرشار از هوشمندی و درایت علمی اطبّای ایرانی و مسلمان را برای نسل های کنونی بازگو کند؛ احیاء و بازنگری این میراث عظیم همراه با دیدی علمی و فادانه، می تواند ضمن حفظ پیوند میان دانش گذشته و امروز، بسیاری از مشکلات برآمده از تغییر نگاه جهان صنعتی به سلامت فردی و جمعی را تصحیح کند و راهکارهایی اصولی تر، اخلاقی تر، در سبزه تر و متناسب با سرشت و فطرت انسانی، به جهان عرضه نماید.

در مطالعات مربوط به طبّ سنتی، به نظر می رسد یکی از وجوه ممایز و قابل اعتنا، حوزه روان پزشکی و درمان بیماری های با منشأ روانی یا عصبی است؛ متأسفانه تغییر سبک کنونی زندگی با سوق دادن انسان به سمت فردیت و گریز از هنجارهای زندگی طبیعی و فطری در پیوند با نگاه انحصارگرایانه ی تکنولوژیک، سبب شده است در جهان امروز، بیماری ها و اختلالات روانی، به عنوان یکی از چالش های مهم نظام سلامت، همواره محلّ توجّه باشند.

در بررسی میراث عظیم طب ایرانی، با جلوه های قابل توجه از شناخت و درمان بیماری های روانی روبرو می شویم که از چند منظر، قابل اعتناست؛ یکی از آن جهت که در می یابیم در گذشته نیز همچون امروز، یافتن منشأ بیماری های روانی، دغدغه ی همیشگی بسیاری از پزشکان بوده است، دیگر آنکه مشاهده می کنیم به جای روش های قهری و سلبی که در بسیاری از مکاتب طبی جهان آن روز معمول بود اطباء ایرانی کوشیده اند با درمان های مختلف دارویی و رفتاری و مراقبت های بالینی، از آلام و ناراحتی های این قبیل بیماران، تا حد امکان بکاهانند.

کتاب پیش رو، تاریخ پر فراز و نشیب روان پزشکی را از کهن ترین روزگاران تا سرآغاز دوران نوین، بازگو می کند؛ هنجارهای این اثر، از جهات مختلف، شایان توجه است، چه از این رو که روایتی از نوع تلقی جوامع باستانی از بیماری روانی را در پیش چشم مخاطب می آورد و چه از این جهت که تلاش و کوشش پزشکان ایرانی را از کهن ترین روزگاران درباره بیماری های روانی، بازگو می کند و نیز نشان می دهد که سرآمدان طب ایرانی، چه دیدگاه ویژه و متمایزی درباره ی شناخت، طبقه بندی و نحوه ی معالجه بیماری های روانی داشته اند. ضمن سپاس و قدردانی از مؤلفان کتاب حاضر، ناگزیده ترجمه دانش روانپزشکی و روانشناسی متناسب با فرهنگ کشور - منطقه ۲ آمایش آموزش و سلامت کشور و بخصوص دانشگاه علوم پزشکی تبریز) برای پرداختن به این موضوع مهم در گستره طب ایران، امیدوارم دامنه ی تألیفات و مطالعاتی از این دست، بیش از پیش، گسترش یابد.

دکتر باقر لاریجانی

معاون آموزشی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی

فهرست مطالب

پیشگفتار ۱

فصل اول: مبانی نظری و دورنمای بحث

- ۱-۱- تعاریف و تقسیم بندی ها ۱۱
- ۱-۱-۱- تعریف اختلال روانی ۲۱
- ۱-۱-۲- طبقه بندی اختلالات روانی ۲۲
- ۱-۲- دورنمای بیماری های اعصاب و روان و اقدامات درمانی در روزگار
باستان ۲۵

فصل دوم: روان پزشکی و روان پزشکان در طب باستان

- ۲-۱- روان پزشکی در استانی چین ۳۹
- ۲-۲- روان پزشکی در طب باستانی هند ۴۶
- ۲-۳- روان پزشکی در طب باستانی (طب بابلی) ۵۴
- ۲-۴- روان پزشکی در مصر باستان ۶۰
- ۲-۵- روان پزشکی در یونان باستان ۷۰

فصل سوم: روان پزشکی در ایران پیش از اسلام

- ۳-۱- شواهد و مدارکی از روان پزشکی در ایران باستان ۸۹
- ۳-۲- روان پزشکی در کیش زردشتی و آموزه های مزدیسنا ۱۰۷
- ۳-۳- روان پزشکی در دوران ساسانی با محوریت دانشگاه و بیمارستان
جندی شاپور ۱۳۲

فصل چهارم: روان پزشکی و آموزه های اخلاقی وابسته به آن در

فرهنگ اسلامی

- ۱- ۴- نگاه جامع اسلام و مسلمین نسبت به بیماریها و آسیبهای روانی ۱۴۷
- ۲- ۴- توصیه های اخلاقی و آموزه های تشریعی درباره بیماران روان پریش ۱۵۹

فصل پنجم: روان پزشکی در مهم ترین منابع طب سنتی ایران

- ۱- ۵- تحلیل گیری و تکامل مراکز نگهداری و درمان بیماران روانی در جهان اسلام ۱۷۳
- ۲- ۵- بیماری های روانی شناخته شده در طب سنتی ایران ۱۹۰
- ۳- ۵- توصیف مسموم، نشه ها و درمان مشهورترین بیماری های روانی در طب ایرانی ۲۰۲
- ۴- ۵- مایخولیا ۲۰۴
- ۱- ۴- ۵- مایخولیا در کتاب ال- وین فی الطب ۲۰۵
- ۲- ۴- ۵- مایخولیا در کتاب هدایة المتعالمین فی الطب ۲۳۹
- ۳- ۴- ۵- مایخولیا در کتاب قانون ۲۴۴
- ۴- ۴- ۵- مایخولیا در کتاب ذخیره خوارزمشاهی ۲۵۲
- ۵- ۴- ۵- مایخولیا در کتاب خیر التجارب و احسن الامار ۲۸۰
- ۶- ۴- ۵- مایخولیا در کتاب فوائد الطقیه ۲۸۲
- ۵- ۵- انواع دیوانگی ها (مانیا، صبارا، قطرب، داء الکلب و...) ۲۸۵
- ۱- ۵- ۵- مانیا و قطرب در کتاب الحاوی فی الطب ۲۸۵
- ۲- ۵- ۵- مانیا و قطرب در کتاب هدایة المتعلمین فی الطب ۲۸۹
- ۳- ۵- ۵- مانیا، داء الکلب، قطرب و صبارا در کتاب قانون ۲۹۱

- ۴-۵-۵- انواع دیوانگی ها در کتاب ذخیره خوارزمشاهی ۳۰۲
- ۵-۵-۵- امتلاء دماغ و سایر امراض عصبانی در کتاب فوائد
الطَّیِّه ۳۱۲
- ۶-۵-۵- صرع ۳۱۴
- ۱-۶-۵- صرع در کتاب الحاوی فی الطب ۳۱۵
- ۲-۶-۵- صرع در کتاب هداية المتعلمين فی الطب ۳۴۴
- ۳-۶-۵- صرع در کتاب قانون ۳۴۸
- ۴-۶-۵- صرع در کتاب ذخیره خوارزمشاهی ۳۶۹
- ۵-۶-۵- صرع در کتاب خیر التجارب و احسن المآرب ۳۹۷
- ۶-۶-۵- صرع در کتاب فوائد الطَّیِّه ۳۹۹

پیوست

- مقاله دوم کتاب تشريح و سرى درباره ی «عصب» (بازنویسی به نشر
ساده) ۴۰۳
- منابع و مآخذ ۴۲۵